

1996. – 1066 ár frá stofnun Alþingis.
121. löggjafarþing. – 32. mál.

32. Tillaga til þingsályktunar

um endurskoðun á launakerfi ríkisins.

Flm.: Kristín Ástgeirsdóttir, Kristín Halldórsdóttir, Guðný Guðbjörnsdóttir.

Alþingi ályktar að fela fjármálaráðherra að skipa nefnd til að endurskoða launakerfi ríkisins. Hlutverk nefndarinnar verði að einfalda launakerfi ríkisins, auka hlut umsaminna grunnlauna, draga úr eða afnema með öllu yfirborganir og aukagreiðslur af ýmsu tagi og endurskoða röðun í launaflokka. Sérstaklega ber nefndinni að benda á leiðir til að hækka lægstu laun og draga úr launamun kynjanna. Í nefndinni eigi sæti fulltrúar fjármálaráðuneytisins og samtaka opinberra starfsmanna.

Greinargerð.

Tillaga þessi var flutt á 117., 118. og 120. löggjafarþingi en kom ekki til umræðu.

Það er löngu orðið tímabært að hefja endurskoðun á launakerfi ríkisins með það markmið í huga að draga úr launamisrétti, hækka lægstu laun, einfalda launakerfið og gera það gagnsærra þannig að ljóst sé hver launakjörin eru í raun og veru. Ýmsar launakannanir hafa sýnt fram á að launamunur kynjanna, jafnt í opinbera geiranum sem og á hinum almenna markaði, er óafsakanlega mikill. Má í þessu sambandi minna á könnun sem gerð var í fjármálaráðuneytinu og skýrt er frá í greinargerð starfshóps fjármálaráðuneytisins um jafnréttismál til fjármálaráðherra í nóvember 1995 (sbr. fylgiskjal I).

Samkvæmt lögum ber ríkinu að greiða konum sömu laun og körlum, en á því hefur verið mikill misbrestur. Þannig hefur t.d. nefnd Sameinuðu þjóðanna sent íslenskum stjórnvöldum tillögur og tilmæli í sambandi við framkvæmd barnasáttmála Sameinuðu þjóðanna. Í þeim tillögum segir m.a. að stjórnvöld verði að gera viðeigandi ráðstafanir til að vinna gegn launamisrétti karla og kvenna þar sem slíkt getur skaðað hagsmuni barna, einkum á heimilum einstæðra mæðra. Eins hvetur nefndin íslensk stjórnvöld til að halda áfram skilgreindum aðgerðum sínum varðandi jöfn laun kynjanna fyrir sambærileg störf og að stuðla að launajöfnuði á öllum sviðum atvinnulífsins (sjá fylgiskjal II).

Eins má benda á að samskipti ríkisins við starfsmenn sína hafa vægast sagt verið með sérkennilegum hætti undanfarin ár. Grunnlaunum hefur markvisst verið haldið niðri þannig að lægstu laun ríkisstarfsmanna eru á sultarmörkum meðan hvers kyns yfirborganir og sérgreiðslur til ákveðinna hópa hafa aukist. Þetta kemur m.a. fram í svari fjármálaráðherra við fyrirspurn Kristínar Halldórsdóttur o.fl. á 120. löggjafarþingi (sbr. fylgiskjal III). Bráðabirgðalögum sem ganga þvert á kjarasamninga hefur ítrekað verið beitt. Á undanförmum árum hefur fjöldi mála verið rekinn fyrir dómstólum vegna þessa (sbr. fylgiskjöl IV–VI). Árangur næst ekki í hagræðingu í ríkisrekstri ef það er gert í andstöðu við ríkisstarfsmenn. Það gengur ekki lengur að ríkisvaldið standi í eilífum styrjöldum við starfsmenn sína og beiti lögum og dómstólum gegn þeim ef það kallar ekki sjálft yfir sig málaferli. Besta leiðin til að bæta samskiptin er að ganga í það nauðsynjaverk að stokka upp launakerfi ríkisins í góðri sátt við ríkisstarfsmenn. Kjarasamningar eru lausir um næstu áramót. Áður en til þeirra verður gengið ber að marka stefnu sem felur í sér réttlátara og raunhæfara launakerfi.

Fylgiskjal I.

Úr greinargerð til fjármálaráðherra frá starfshópi fjármálaráðuneytis um jafnréttismál. (Nóvember 1995.)

1. Könnun Jafnréttisráðs - helstu niðurstöður

1.1 Forsaga málsins

Sem fyrr segir var starfshópnum ætlað að hafa könnun Félagsvísindastofnunar til hliðsjónar við athugun sína á stöðu mála innan fjármálaráðuneytisins. Rétt er því að skoða hana nánar áður en lengra er haldið.

Aðdragandi könnunarinnar er að árið 1990 ákváðu jafnréttismálaráðherrar Norðurlandanna að hleypa af stokkunum sérstöku "Norrænu jafnlaunaverkefni" sem átti að vinna á tímabilinu 1989-1994. Meginmarkmið verkefnisins var að safna upplýsingum um launamun kynjanna og greina ástæður þess að tekjur kvenna eru almennt lægri en karla. Í tengslum við þetta verkefni hafa verið gerðar ýmsar kannanir, bæði hér á landi og á hinum Norðurlöndunum. Niðurstöður eru í stuttu máli þær að *styttri vinnutími, minni menntun og styttri starfsferill kvenna nægi ekki til að skýra þann mun sem er á tekjum kynjanna.*

1.2 Könnun Jafnréttisráðs

Hinn 7. maí 1993 var samþykkt á Alþingi framkvæmdaáætlun til fjögurra ára um aðgerðir til að *ná fram jafnrétti kynjanna*. Einn liður í þeirri áætlun var að fyrrnefnd könnun Félagsvísindastofnunar á kjörum karla og kvenna, en hún tók til fjögurra opinberra stofnana og sama fjölda fyrirtækja á einkamarkaði.

Markmið könnunarinnar var að fá svör við eftirfarandi spurningum :

1. *Hver eru laun kvenna og karla á viðkomandi vinnustað ?*
2. *Hvernig eru laun og kjör ákveðin ?*
3. *Hvert er inntak starfsins og hver er ábyrgð starfsmannsins ?*
4. *Hvernig fara mannráðningar, stöðubreytingar og tilfærslur í starfi fram ?*
5. *Hvaða áhrif hafa einkahagir fólks á möguleika þeirra á vinnumarkaði ?*

Hér á eftir eru dregnar saman helstu niðurstöður þessarar könnunar og er þar aðeins stiklað á stóru. Þar er fyrst og fremst horft til mismunar í launum eftir menntun og kyni.

- Háskólamenntaðir karlar í fullu starfi eru með 56% hærri heildartekjur á mánuði en konur með háskólamenntun. Sambærilegur munur milli kynja er hins vegar 43% þegar um er að ræða einstaklinga með framhaldsskólamenntun og tæplega 20% sé miðað við grunnskólanám. Samkvæmt því eykst munur á launum karla og kvenna með meiri menntun.
- Karlar hafa almennt lengri vinnutíma en konur. Minnstur er munurinn hjá háskólamenntuðu fólki, tæp 3%, en mestur hjá þeim sem hafa stysta skólagöngu, eða 10%.
- Aukagreiðslur í formi "öunninnar yfirvinnu", þóknunareininga og bílastyrkja hækka dagvinnulaun karla um 16% en kvenna um rúm 4%.

- Hlutfallslega færri konur eru í hæstlaunuðu störfunum.
- Launamunur kynjanna eykst með valdi og ábyrgð. Ekki er marktækur munur á launum verkafólks eftir kyni á meðan hann er mestur í hópi stjórnenda og æðri embættismanna.
- Karlstjórnendur fá 54% hærri aukagreiðslur en kvenstjórnendur.
- Háskólamenntuðum konum sem starfa hjá einkafyrirtækjum virðist vegna betur í kjarabaráttunni en kynsystur þeirra hjá því opinbera. Á einkamarkaði eru karlar með um það bil 25% hærri laun en konur en munurinn er hins vegar 52% hjá hinu opinbera, konum í óhag.

Hér á eftir eru lausleg samantekt á öðrum þáttum könnunarinnar, svo sem starfsframa, menntun og ábyrgð.

Starfsframi. Karlar eru mun líklegri til að fá stöðuhækkun en konur þó að konur sækist ekki síður eftir henni. Þá eru yfirmenn líklegri til að biðja karl en konu að leysa sig af eða koma fram sem fulltrúi fyrirtækisins.

Menntun. Yfirmenn hvetja karla frekar en konur til að sækja ráðstefnur, koma með eigin hugmyndir eða til að vinna að sjálfstæðum verkefnum. Þá sækja karlar fleiri námskeið en konur og óska frekar eftir því.

Vinnutími, viðvera. Stjórnendur virðast meta mikils að starfsfólk sé reiðubúið til að vinna fram eftir og telja karla líklegri til að láta vinnuna ganga fyrir öllu. Konur hafi hins vegar tilhneigingu til að setja fjölskylduna í fyrsta sæti. Þá eru konur almennt álitnar ótryggari starfskraftur en karlar. Ástæðan er hætta á fjarveru vegna barneigna og veikinda barna.

Viðhorf til jafnréttismála. Karlar, einkum hjá hinu opinbera, telja mótun jafnréttisstefnu innan stofnunar sinnar með öllu óþarfa enda jafnrétti haft í fyrirrúmi. Konur eru á öndverðri skoðun, en þær telja að mótun ákveðinnar jafnréttisstefnu sé mikilvæg.

Leið til að auka jafnrétti. Margir svarendur í rannsókn Félagsvísindastofnunar voru þeirrar skoðunar að erfitt verði að ná fram jafnrétti á vinnumarkaði nema með aukinni ábyrgð karla á börnum og heimili. Því marki væri hins vegar erfitt að ná nema með breyttum lögum og reglum um greiðslur í fæðingarorlofi.

Í stórum dráttum eru þetta niðurstöðurnar sem starfshópurinn hafði til hliðsjónar við eftirfarandi athugun á stöðu kynjanna í fjármálaráðuneyti og stofnunum þess, eins og nánar er fjallað um í fjórða kafla.

3. Hlutur karla og kvenna í fjármálaráðuneyti og stofnunum þess

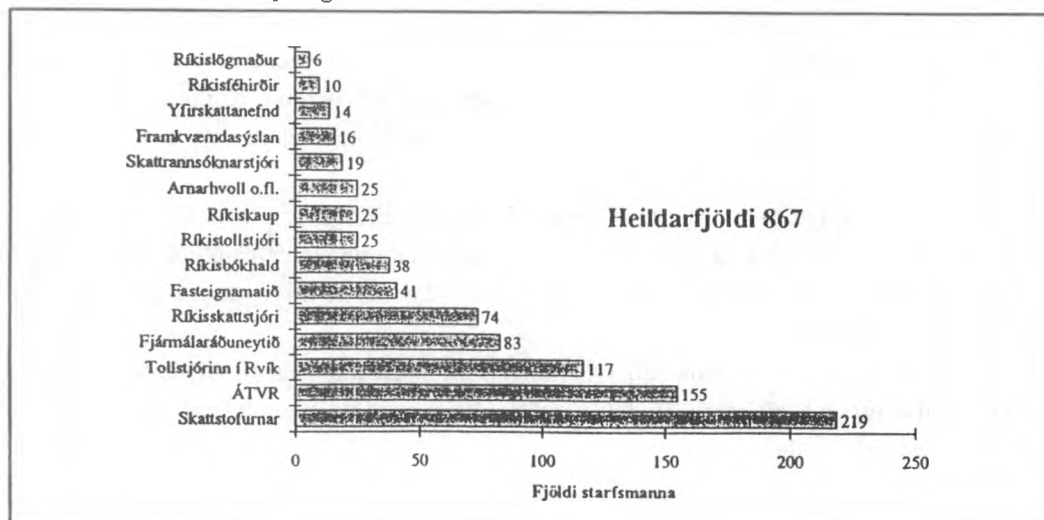
3.1 Fjöldi starfsmanna

Samkvæmt skipunarbréfi starfshópsins er honum ætlað að skoða stöðu mála hjá fjármálaráðuneyti og stofnunum þess. Þær stofnanir sem hér um ræðir eru eftirfarandi:

- Ríkisbókhald,
- Ríkisféhirðir,
- Ríkislögmaður,
- Ríkisskattstjóri,
- Yfirs kattane fnd,
- Skattrannsóknarstjóri,
- Skattstofurnar,
- Ríkistollstjóri,
- Tollstjórnin í Reykjavík,
- Framkvæmdasýslan,
- Ríkiskaup,
- Fasteignamat ríkisins,
- ÁTVR,
- Arnarhvoll, Fasteignir ríkisins, Borgartún 7.

Í mars 1995 voru starfsmenn fjármálaráðuneytis og stofnana þess samtals 867. Þar með taldir eru þeir sem voru í hlutastarfi svo og stjórnendur. Þar af voru 83 einstaklingar, eða innan við 10%, starfandi í ráðuneytinu sjálfu. Langflestir voru við störf í skattkerfinu; á skattstofunum, hjá ríkisskattstjóra, skattrannsóknarstjóra, yfirs kattane fnd, ríkistollstjóra og tollstjórnunum í Reykjavík, eða rúmlega helmingur. Stærsta einstaka stofnunin var Áfengis- og tóbaksverslun ríkisins, en þar unnu 155 einstaklingar.

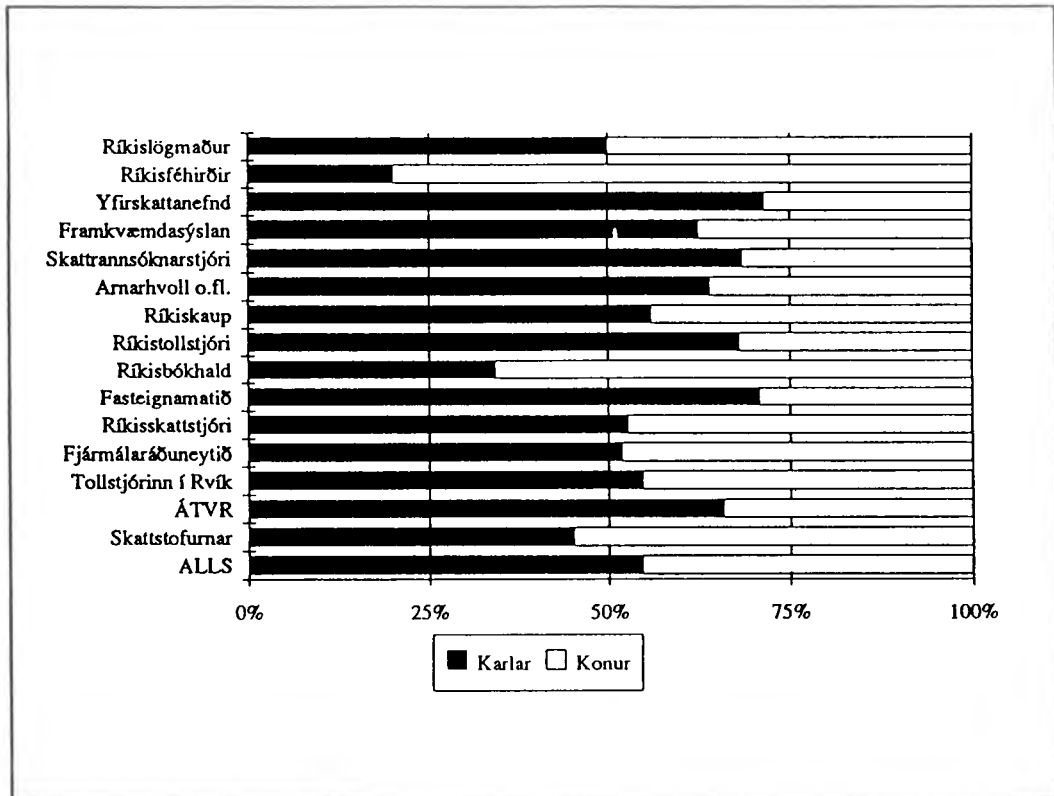
Skipting starfsmanna eftir stofnunum - Mars 1995

2. Skipting starfsmanna eftir kyni

Á meðfylgjandi mynd sést framangreind skipting starfsmanna eftir kyni. Þar kemur fram að karlar eru heldur fleiri en konur þegar á heildina er litið, eða 55% á móti 45%. Í ráðuneytinu sjálfu er skiptingin svipuð og fyrir heildina, þó ívið jafnari, en nokkur munur er á þessum hlutföllum eftir stofnunum. Á skattstofunum eru hlutföllin þau sömu, en þar eru konur í meirihluta. Mestan munur er hins vegar að finna hjá Fasteignamati ríkisins, þar sem 70% starfsmanna eru karlmenn. Hlutfallið er aftur á móti hæst fyrir konur hjá ríkisféhirði, fjórar konur á móti hverjum karli og í ríkisbókhaldi, þar sem hlutfallið er tvær á móti einum.

Skipting starfsmanna eftir kyni - Mars 1995

3.3 Menntun/launakjör starfsmanna

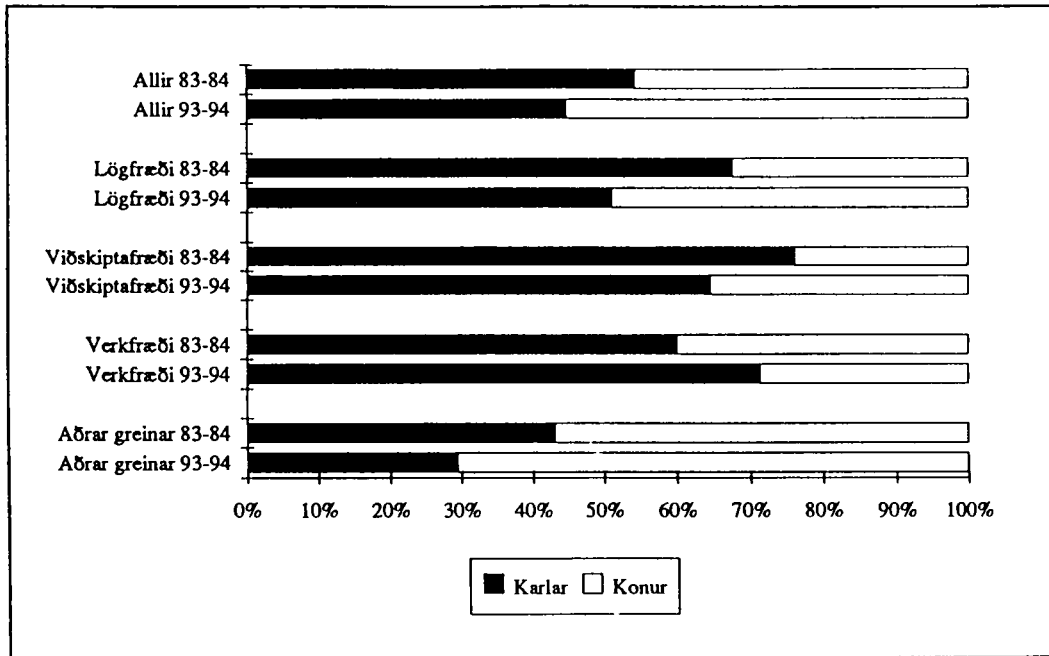
Hér er dregin upp lausleg mynd af því hvernig almenn launakjör starfsmanna fjármálaráðuneytis og stofnana þess eru ákveðin. Flestir fá greidd laun samkvæmt ákvæðum kjarasamninga fjármálaráðherra við aðildarfélög BSRB eða BHM, en þó eru nokkur stéttarfélög utan bandalaga, svo sem verkfræðingar og tæknifræðingar. Samningar þeirra síðartöldu eiga sér beina samsvörun í ýmsa samninga ríkisins við BHM. Þessi félög eru því talin með BHM í tölunum hér á eftir. Sama gildir raunar um þá starfsmenn sem taka laun samkvæmt ákvörðun fjármálaráðherra (ráðherraraðaðir). Þá eru launakjör æðstu stjórnenda ákveðin af kjaranefnd, en þau eru um margt ólík hefðbundnum kjarasamningum ríkisins við einstök stéttarfélög.

Skipting starfsmanna eftir starfskjörum

	Fjöldi	%
I. BSRB	594	68,5
- Karlar	273	31,5
- Konur	321	37,0
II. BHM, verkfræðingar, tæknifræðingar	248	28,6
- Karlar	178	20,5
- Konur	70	8,1
III. Kjaranefnd	25	2,9
- Karlar	23	2,7
- Konur	2	0,2
IV. Allir	867	100,0
- Karlar	474	54,7
- Konur	393	45,3

Þessi skipting gefur einnig vísbendingu um menntun starfsmanna, hverjir hafi háskólapróf (BHM) og hverjir aðra menntun (BSRB). Ekki reyndist unnt að flokka starfsmenn frekar eftir menntunarstigi, til dæmis eftir grunnskólaprófi og framhaldsskólaprófi, eins og gert var í rannsókn Félagsvísindastofnunar. Í eftirfarandi mynd eru stjórnendur taldir með BHM, en ráðherraraðduðum er raðað eftir því hvor þeir hafa háskólamenntun eða ekki.

Fjöldi útskrifaðra frá Háskóla Íslands 1984 og 1994

3.4 Dagvinnulaun

Öllum starfsmönnum fjármálaráðuneytis og stofnana þess er raðað í tiltekna launaflokka samkvæmt ákvæðum kjarasamninga ríkisins við einstök stéttarfélag. Flest eru aðilar að BSRB og BHM eins og áður er komið fram. Í athugun hópsins eru það eingöngu greiðslur samkvæmt þessum launaflokkum sem skilgreindar eru sem dagvinnulaun þó ljóst sé að oft bætist nokkuð við þær fjárhæðir í ýmsu formi án þess að til komi aukið vinnuframlag. Þóknanaeiningar og lestúmar teljast því til annarra launa, sbr. umfjöllun hér á eftir, þó þær rúmist í flestum tilvikum innan dagvinnutímans. Þetta leiðir til þess að tölur um dagvinnulaun segja oftast aðeins hálfu sögu um hugsanlegan launamun, en endurspeglar fyrst og fremst tvennt. Annars vegar mismunandi starfsaldur, þar sem ríkisstarfsmenn hækka nokkuð reglubundið eftir því hversu lengi þeir eru í starfi. Hins vegar gefa þær ákveðnar vísbendingar um ábyrgð starfsmanna þar sem stjórnendur eru alla jafna í hærri launaflokkum en undirmenn þeirra.

Til að nálgast samanburðarhæfar tölur er safninu skipt upp eftir fyrrgreindum bandalögum, þ.e. BSRB og BHM, enda verkefni og ábyrgð þessara hópa oftast en ekki ólík. Æðstu yfirmönnum hverrar stofnunar er hins vegar sleppt, þar sem kjör þeirra eru ákveðin af kjaranefnd, enda lúta þeir um margt öðrum reglum, eins og áður hefur verið minnst á. Um er að ræða 25 einstaklinga, 23 karla og 2 konur. Miðað er við meðallaun ársins 1994, greidd af starfsmannaskrifstofu, og eingöngu þá sem voru í fullu starfi allt árið. Þá hefur í nokkrum tilvikum hópum verið slegið saman vegna smæðar. Birtur er mismunur á launum karla og kvenna, metinn í prósentum af launum kvenna, þó ekki í þeim tilvikum þar sem einstaklingar af öðru hvoru kyni eru tveir eða færri. Stærð og kynjaskipting úrtaksins er birt í eftirfarandi töflu.

Fjöldi í fullu starfi skipt eftir kyni og menntun ¹⁾
Meðaltal 1994

	BSRB			BHM		
	Karlar	Konur	Samtals	Karlar	Konur	Samtals
Fjármálaráðuneytið	6	20	26	31	9	40
Ríkisbókhald, ríkisféhirðir, ríkislögmaður	5	15	20	7	4	11
Ríkisskattstjóri, skattrannsóknastjóri, yfirs kattanevnd ..	11	14	25	30	9	39
Skattstofur, alls	32	52	84	25	10	35
Ríkisstollstjóri, tollstjórinn í Reykjavík	66	43	109	3	1	4
Framkvæmdasýslan, Ríkiskaup	7	9	16	8	1	9
Fasteignamat ríkisins	8	6	14	11	1	12
ÁTVR	68	26	94	5	1	6
Arnarhvoll, Borgartún 7, Fasteignir ríkisins	10	2	12	1	-	1
SAMTALS	213	187	400	121	36	157
Fjöldi í mars	273	321	594	178	70	248
Meðaltal 1994 sem % af fjölda í mars	78,0	58,3	67,3	68,0	51,4	63,3

¹⁾ Aðeins þeir sem voru í fullu starfi allt árið 1994.

Af töflunni hér að framan má ráða að talsverð hreyfing sé á starfsmönnum fjármálaráðuneytisins og stofnana þess. Þannig fellur burt um það bil þriðjungur starfsmanna við framangreind skilyrði um fullt starf allt árið 1994, að undanskildum stjórnendum. Munurinn er meiri hjá konum en körlum, sem skýrist meðal annars af því að þær gegna oftar hlutastörfum. Ennfremur virðist meira um breytingar innan raða BSRB en BHM.

Meðallaun skipt eftir kyni og menntun ¹⁾

Meðaltal 1994, þús.kr. á mánuði

	BSRB			BHM		
	Karlar	Konur	Mismunur %	Karlar	Konur	Mismunur %
Dagvinnulaun	83	79	5,1	108	101	6,9
Önnur laun	57	29	96,6	113	88	28,5
Heildarlaun	140	108	29,6	221	189	16,9

¹⁾ Aðeins þeir sem voru í fullu starfi allt árið 1994.

Eins og fram kemur í meðfylgjandi töflu voru meðaldagvinnulaun háskólamenntaðra karla í umræddum stofnunum 108 þúsund krónur á mánuði árið 1994 samanborið við 101 þúsund krónur hjá konum. Munurinn er tæplega 7%. Heldur minni munur er milli kynja í BSRB-hópnum, eða kringum 5%. Eftirfarandi tafla sýnir að frávikin eru hins vegar nokkuð

mismunandi eftir stofnunum. Hjá ríkisbókhalði og ríkislögmanni er munurinn tæplega 2% háskólamenntuðum konum í hag upp í rúm 13% á skattstofnum til hagsbóta fyrir karla með háskólamenntun. Í BSRB-hópnum er launamunurinn verulega meiri milli kynjanna. Minnstur er hann í fjármálaráðuneytinu, tæplega 5% upp í rúmlega 22% hjá Fasteignamat ríkisins.

Áður en lengra er haldið, er rétt að ítreka annmarka hugtaksins dagvinnulaun sem mælikvarða á raunverulegan launamun milli kynja, stofnana og bandalaga.

Mismunur dagvinnulauna karla og kvenna eftir menntun ¹⁾
Sem % af dagvinnulaunum kvenna

	<i>BSRB</i> %	<i>BHM</i> %
Fjármálaráðuneytið	4,7	6,7
Ríkisbókhald, ríkisféhirðir, ríkislögmaður	14,3	-1,8
Ríkisskattstjóri, skattrannsóknarstjóri, yfirskattanefnd	12,3	4,9
Skattstofur, alls	9,8	13,0
Ríkistollstjóri, tollstjórnin í Reykjavík	12,7	.
Framkvæmdasýslan, Ríkiskaup	18,1	.
Fasteignamat ríkisins	22,4	.
ÁTVR	5,7	.
Arnarhvoll, Borgartún 7, Fasteignir ríkisins
SAMTALS	5,1	6,9

¹⁾ Meðallaun þeirra sem voru í fullu starfi allt árið 1994, þó ekki þeirra sem fá laun samkvæmt ákvörðun kjaranefndar.

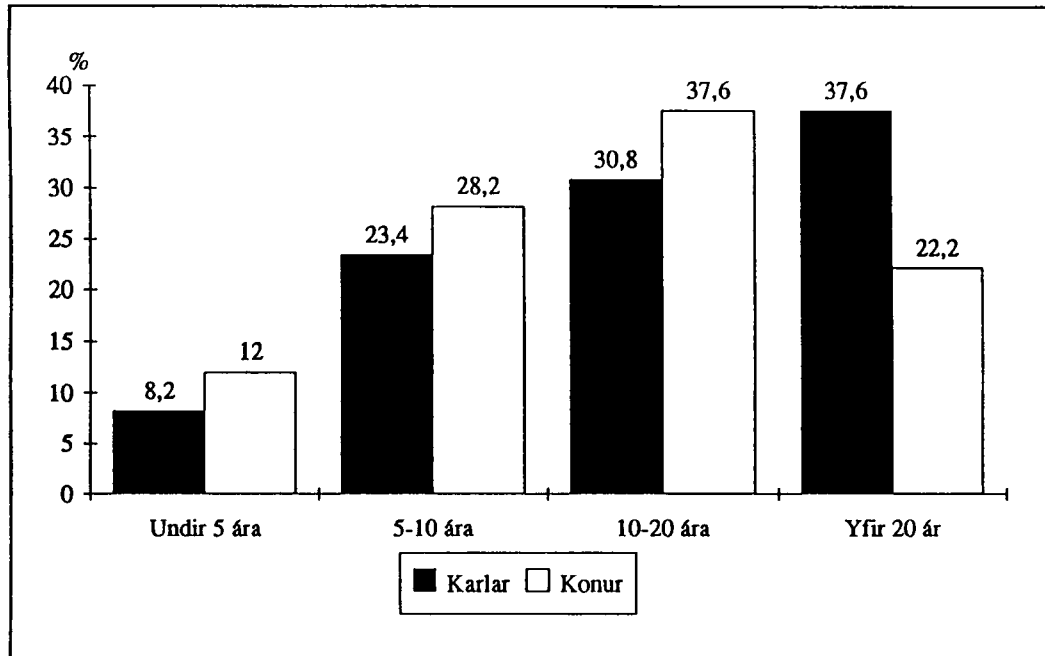
3.5 Starfsaldur/prófaldur

Sem fyrr segir endurspeglast mislangur starfsaldur í misháum dagvinnu- og yfirvinnulaunum upp að tilteknu hámarki. Almenna reglan er sú að eftir 16-18 ár í starfi hafa menn náð starfsaldurshámarki, en starfsaldursákvæði eru mismunandi innan bandalaga ríkisstarfsmanna, þ.e. BHM og BSRB. Þannig er notuð svokölluð prófaldursregla fyrir félagsmenn í aðildarfélögum BHM, en hún þýðir að starfsaldur reiknast frá útskrift úr háskóla að viðbættum 3-5 árum vegna námstíma. Með telst einnig sá tími sem viðkomandi einstaklingur hefur verið í framhaldsnámi eða af öðrum ástæðum verið utan starfs. Hæsta þrep í launatöflu BHM miðast við 20 ára starfsaldur, en því hámarki er oftast náð eftir 15-17 ár í starfi. Um félagsmenn í aðildarfélögum BSRB gildir alfarið mat á starfstíma hjá því opinbera og er hámarksstarfsaldur 18 ár. Hægt er að stytta þann tíma ef viðkomandi hefur unnið í sömu atvinnugrein utan þess opinbera, allt að 6 árum.

Eins og fram kemur á meðfylgjandi mynd er meðalstarfsaldur nokkuð hár í fjármálaráðuneytinu og stofnunum þess. Meðalstarfsaldur allra starfsmanna er 16½ ár en 13½, séu aðeins skoðaðir starfsmenn sem ekki hafa náð starfsaldurshámarkinu. Einnig sést að konur hafa um það bil þremur árum skemmri starfsaldur en karlar. Séu aðeins skoðaðir starfsmenn

sem ekki hafa náð starfsaldurshámarki, reynist munur milli kynja heldur meiri, eða nær 3½ ári. Þannig reynist meira en þriðjungur karla hafa verið lengur en 20 ár í þjónustu ríkisins en aðeins ríflega fimmtungur kvenna. Af þessu má ráða að stór hluti mismunar á dagvinnulaunum karla og kvenna í viðkomandi stofnunum, jafnvel meira en helmingur hans, skýrist af þessum þætti. Afganginn má vafalaust að stærstum hluta rekja til mismunandi ábyrgðar kynjanna í formi stjórnunar.

Skipting starfsmanna eftir kyni og starfs/prófaldri - Mars 1995

Rétt er að vekja athygli á að hér er miðað við fjölda þeirra sem voru í starfi í mars síðastliðnum óháð starfshlutfalli. Líklegt er að munur á starfsaldri kynja sé jafnvel fvið meiri en að ofan greinir, tæki athugunin eingöngu til þeirra sem voru í fullu starfi árið 1994.

3.6 Heildarlaun

Heildarlaunum má í grófum dráttum skipta í fernt, þ.e. dagvinnulaun, sem þegar hefur verið fjallað um, fóst nefndarlaun, greiðslur fyrir akstur og önnur laun. Uppistaðan í síðasttalda flokknum eru greiðslur fyrir yfirvinnu og þóknunir. Nokkuð skiptar skoðanir voru í hópnum um það hvort telja ætti akstursgreiðslur sem hluta af heildarlaunum, þar sem víða koma útgjöld á móti fyrir starfsmanninn ("raunverulegar akstursgreiðslur"). Það virðist sérstaklega eiga við um starfsmenn Fasteignamatsins sem hafa óvenjuháar greiðslur fyrir akstur, eins og kemur fram hér á eftir. Í öðrum tilvikum þótti sýnt að um væri að ræða bein hlunnindi fyrir starfsmanninn. Eins og áður hefur verið minnst á er nú unnið að uppstokkun á fyrirkomulagi akstursgreiðslna.

Mismunur heildarlauna karla og kvenna eftir menntun ¹⁾
Sem % af heildarlaunum kvenna

	<i>BSRB</i> %	<i>BHM</i> %
Fjármálaráðuneytið	46,5	21,2
Ríkisbókhald, ríkisféhirðir, ríkislögmaður	47,8	-2,2
Ríkisskattstjóri, skattrannsóknarstjóri, yfirsattanevnd	39,3	7,1
Skattstofur, alls	25,0	24,5
Ríkistollstjóri, tollstjórinn í Reykjavík	36,6	.
Framkvæmdasýslan, Ríkiskaup	45,4	.
Fasteignamat ríkisins	70,4	.
ÁTVR	14,3	.
Arnarhvoll, Borgartún 7, Fasteignir ríkisins
SAMTALS	29,6	16,9

¹⁾ Meðallaun þeirra sem voru í fullu starfi allt árið 1994.

Eins og fram er komið í töflunni á bls 18 er verulega minni munur á heildarlaunum karla og kvenna í hópi háskólamenntaðra starfsmanna en hjá þeim sem hafa aðra menntun. Í fyrrnefnda hópnunum eru meðallaun karla í fullu starfi 221 þúsund krónur á mánuði árið 1994 samanborið við 189 þúsund krónur hjá konum. Munurinn er því tæplega 17%. Samkvæmt því bæta háskólamenntaðir karlmenn nokkru meira við dagvinnulaun sín en konur, þar sem munur er tæp 7%, meðal annars vegna lengri vinnutíma og hærri greiðslna fyrir nefndarstörf. Einnig eru karlar í meirihluta á efri stjórnstigum, til dæmis á aðalskrifstofu fjármálaráðuneytisins sem skrifstofustjórar og á skattstofunum sem forstöðumenn deilda, en það skýrir einnig hluta af þessum mun.

Hjá þeim starfsmönnum sem ráðnir eru samkvæmt kjarasamningum BSRB er sem fyrr segir verulega meiri munur á meðallaunum kynjanna, eða tæplega 30%. Samkvæmt þeim gögnum sem fengust frá starfsmannaskrifstofu, bæta konur í þessum hópi um 30% við dagvinnulaun sín, en karlar yfir 70%. Hér skiptir mislangur vinnutími kynjanna miklu máli og sömuleiðis hærri akstursgreiðslur hjá körlum.

Umtalsverð frávik eru milli einstakra stofnana. Minnstur er munurinn hjá Áfengis- og tóbaksverslun ríkisins, rúmlega 14%. Næstar koma skattstofurnar þar sem launamunur kynjanna mælist 25%. Það skýrist meðal annars af því að karlar eru oftar í stöðu deildarstjóra hjá þessum stofnunum en konur. Mestu munar á heildarlaunum kynjanna hjá Fasteignamati ríkisins, þar sem karlarnir eru með 70% hærri heildarlaun að jafnaði en konur. Við nánari athugun kom í ljós að greiðslur til karla vegna aksturs voru að meðaltali um 22 þúsund krónur á mánuði en aftur á móti engar hjá konum. Ljóst er að á móti þessum greiðslum kemur kostnaður fyrir starfsmanninn og því eðlilegra að sleppa þeim í þessu tilviki. Án þeirra verður munurinn 48% sem hlýtur að skýrast af mismunandi eðli og ábyrgð starfa milli kynjanna innbyrðis, að minnsta kosti að hluta.

3.7 Samsetning heildarlauna

Til að glöggva sig betur á samsetningu heildarlauna eftir menntun og kyni er þeim skipt upp í áðurgreinda fjóra þætti, þ.e. dagvinnulaun, nefndarlaun, akstur og önnur laun í eftirfarandi töflu.

Skipting launa eftir tegund
Meðaltal 1994 - Þeir sem voru í fullu starfi allt árið

	BSRB		BHM	
	Karlar	Konur	Karlar	Konur
	%	%	%	%
Heildarlaun	100,0	100,0	100,0	100,0
- Dagvinnulaun	58,1	72,5	49,7	53,7
- Nefndarlaun	0,1	.	3,0	1,9
- Akstur	1,5	0,3	0,7	0,8
- Önnur laun	40,3	27,2	46,6	43,6

Fremur lífll munur er á samsetningu launa eftir kyni hjá háskólamenntuðum starfsmönnum. Karlar bæta þó heldur meira við í föstum nefndarlaunum en konur, en greiðslur fyrir akstur eru hverfandi hluti launa, bæði hjá körlum og konum.

Þessu er hins vegar öfugt farið í BSRB-hópnum, þar sem dagvinnulaunin vega mun þyngra hjá konum en körlum og önnur laun, þ.e. yfirvinna og þóknunir, að sama skapi minna. Þá virðast einstaklingar á BSRB-kjörum aðeins í örfáum tilvikum hafa fastar greiðslur fyrir nefndarstörf.

Í þessum tölum endurspeglast einnig eftirfarandi upplýsingar um ójafnt vægi kynjanna í nefndum á vegum ráðuneytisins. Þetta skýrist væntanlega að einhverju leyti af því að karlar eru í miklum meirihluta í stjórnunarstöðum, bæði innan ráðuneytisins og utan þess, en setur í viðkomandi nefndum tengjast oft tiltekinni yfirmannsstöðu, kannski meira samkvæmt venju en hitt.

3.8 Kynjaskipting nefnda á vegum ráðuneytisins

Nefndastarfi fjármálaráðuneytisins má skipta í fimm eftirfarandi flokka:

1. fl. *Lögbundnar stjórnir, ráð og nefndir.*
2. fl. *Nefndir og sjóðir skv. kjarasamningum.*
3. fl. *Tímabundnar nefndir, verk- og starfshópar á vegum ráðuneytisins.*
4. fl. *Þátttaka í erlendu samstarfi.*
5. fl. *Nefndir á vegum annarra ráðuneyta þar sem fjármálaráðherra tilnefnir sinn fulltrúa.*

Í fyrsta og öðrum flokki eru nefndir/stjórnir þar sem algengt er að skipun gildi til tveggja eða fjögurra ára, í sumum tilfellum jafnvel lengur. Sama gildir raunar um fjórða flokkinn, en þar er skipun oftast ótímabundin. Talsverð hreyfing er aftur á móti í þriðja og fimmta flokki, enda oft um að ræða tímabundið starf sem lýkur innan árs. Þessi störf eru alla jafna launuð sérstaklega, nema þau sem eru í fjórða flokki.

Samkvæmt athugun sem gerð var í maí síðastiðnum var kynjaskipting nefnda eftirfarandi:

Staðan í maí 1995

	Fjöldi		Hlutfallsskipting, %	
	Karlar	Konur	Karlar	Konur
1. fl.	67	14	83	17
2. fl.	16	5	76	24
3. fl.	69	12	85	15
4. fl.	13	5	72	28
5. fl.	15	3	83	17
Samtals	180	39	82	18

Lögð skal á það áhersla að þessar fjöldatölur eiga eingöngu við um aðalmenn í nefndum á vegum eða með aðild fjármálaráðuneytis/fjármálaráðherra. Varamenn eru ekki í öllum nefndum, en þó mátti oft sjá konur sem varamenn karla. Þá nær þessi athugun aðeins til ráðuneytisins en ekki undirstofnana þess. Athygli vakti að aðeins ein nefnd er skipuð fleiri konum en körlum. Það er sú sem skilar þessari greinargerð. Hún kallast starfshópur og fellur undir þriðja flokk.

Í þessu samhengi er rétt að rifja upp fjórða lið framkvæmdaáætlunarinnar, um jafna stöðu og jafnan rétt karla og kvenna sem lýtur að þátttöku kynjanna í nefndum. Þar segir meðal annars að ná eigi 30% heildarþátttöku kvenna á framkvæmdatímanum, eða fyrir lok árs 1996. Þrátt fyrir að nokkuð sé eftir af gildistímanum verður að teljast hæpið að fyrrgreint markmið náist hjá fjármálaráðuneytinu miðað við stöðuna í dag. Hér er þó rétt að ítreka það sem áður var sagt að seta í nefndum tengist oftast en ekki tilteknum stjórnunarstörfum, þar sem karlar eru í miklum meirihluta. Jafnframt er mun algengara að í þessar nefndir veljist háskólamenntaðir

starfsmenn þannig að hér endurspeglast einnig ójöfn kynjaskipting innan raða háskólamenntaðra starfsmanna.

3.9 Laun einstakra starfsstétta

Til að glöggva sig betur á þeim mismun sem virðist vera á heildarlaunum karla og kvenna með tilliti til menntunar er gagnlegt að skoða skiptingu starfsmanna eftir starfsstétt og kyni. Starfsmenn sem taka laun samkvæmt úrskurði kjaranefndar eru skoðaðir sérstaklega, en sem fyrr segir samanstandur sá hópur fyrst og fremst af æðstu stjórnendum ráðuneytisins og stofnana þess. Hins vegar eru þeir starfsmenn sem taka laun samkvæmt ákvörðun fjármálaráðherra taldir með háskólamenntuðum eins og áður, en ekki reyndist unnt að flokka þá eftir stéttarfélögum.

Sem fyrr segir eru karlar í miklum meirihluta í hópi háskólamenntaðra, eða þrír á móti hverri konu. Þetta er þó mismunandi eftir starfsstéttum. Minnstur er munurinn hjá lögfræðingum, en mestur í hópi verk- og tæknifræðinga.

Frávikin ganga í báðar áttir þegar skoðuð er kynjaskipting þeirra sem hafa aðra menntun, þó hún sé nokkuð jöfn þegar á heildina er litið. Hjá Félagi starfsmanna stjórnarráðsins (FSS) og skrifstofuhópi Starfsmannafélags ríkisstofnana (SFR-S) eru konur til dæmis í miklum meirihluta. Tæknihópur SFR og Tollvarðafélagið eru aftur á móti stéttarfélög sem fyrst og fremst samstanda af körlum. Þá eru aðeins 6 konur í hópi þeirra 33 starfsmanna sem taka laun samkvæmt ráðherraráðun, eða tæplega fimmtungur. Að lokum eru þeir sem fá laun samkvæmt ákvörðun kjaranefndar 25 talsins; 23 karlar og 2 konur.

Fjöldi starfsmanna skipt eftir starfsstétt og kyni
Meðaltal 1994

Fjármálaráðuneyti og stofnanir þess	FJÖLDI			Hlutfallsleg skipting		
	Samtals	Karlar	Konur	Samtals %	Karlar %	Konur %
1. Stéttarfélög BSRB	400	213	187	68,7	59,7	83,1
Félag starfsmanna Stjórnarráðsins	55	19	36	9,5	5,3	16,0
SFR, tæknihópur	95	75	20	16,3	21,0	8,9
SFR, skrifstofuhópur	194	69	125	33,3	19,3	55,6
Tollvarðafélag Íslands	56	50	6	9,6	14,0	2,7
2. Stéttarfélög BHMR, ráðherraraðaðir	157	121	36	27,0	33,9	16,0
Háskólam. starfsmenn Stjórnarráðsins	27	19	8	4,6	5,3	3,6
Kjarafélag viðskipta- og hagfræðinga .	54	41	13	9,3	11,5	5,8
Stéttarfélag lögfræðinga	13	8	5	2,2	2,2	2,2
Verk- og tæknifræðingar, Útgarður o.fl.	30	26	4	5,2	7,3	1,8
Ráðherraraðaðir	33	27	6	5,7	7,6	2,7
3. Kjaranefnd - yfirstjórn	25	23	2	4,3	6,4	0,9
SAMTALS	582	357	225	100,0	100,0	100,0

Eins og fram er komið er heldur minni launamunur milli kynja í hópi háskólamenntaðra starfsmanna en þeirra sem hafa aðra menntun. Frávikin eru þó nokkuð mismunandi milli stéttarféлага. Hjá þeim starfsmönnum sem eru í Stéttarfélagi lögfræðinga er munurinn aðeins um 8% körlum í hag þegar litið er til heildarlauna, en konur í lögfræðistétt hafa aftur á móti vinninginn hvað dagvinnulaunin varðar. Innan Félags háskólamenntaðra starfsmanna stjórnarráðsins (FHSS) er munur á heildarlaunum hins vegar umtalsverður, eða 29% körlum í hag, en mun minni í dagvinnulaunum, kringum 5%.

Athygli vekur að í þeim aðildarfélögum þar sem konur eru allsráðandi, þ.e. FSS og skrifstofuhópi SFR, er launamunurinn mestur milli kynjanna. Sem dæmi hafa konur í FSS heldur hærri dagvinnulaun en karlar, væntanlega vegna lengri starfsaldurs, en munur í heildarlaunum er hins vegar nærri því 40% að jafnaði, hjá körlum umfram konur. Að lokum virðist lítil munur á launum kynjanna í hópi þeirra sem fá laun samkvæmt úrskurði kjaranefndar, hvort heldur sem litið er til dagvinnulauna eða heildarlauna.

Laun starfsmanna skipt eftir starfstétt og kyni Meðaltal 1994 - mánaðartölur

	Heildarlaun			Dagvinnulaun		
	Karlar þús.kr.	Konur þús.kr.	Munur á körlum og konum %	Karlar þús.kr.	Konur þús.kr.	Munur á körlum og konum %
1. Aðildarfélög BSRB	140	108	29,6	83	79	5,1
Félag starfsmanna Stjórnarráðsins	157	113	38,9	83	84	-1,2
SFR, tæknihópur	135	113	19,5	75	66	13,6
SFR, skrifstofuhópur	139	106	31,1	90	79	13,9
Tollvarðafélag Íslands	140	126	11,1	89	85	4,7
2. Aðildarfélög BHM, ráðherraraðaðir o.fl.	221	189	16,9	108	101	6,9
Háskólam. starfsmenn Stjórnarráðsins .	238	185	28,6	108	103	4,9
Kjarafélag viðskipta- og hagfræðinga ..	193	153	26,1	105	93	9,7
Stéttarfélag lögfræðinga	188	174	8,0	99	102	-3,0
Verk- og tæknifræðingar, Útgarður o.fl.	222	206	7,8	105	98	7,1
Ráðberraröðun	261	273	-4,4	118	115	2,6
3. Kjaranefnd - yfirstjórn	332	301	10,3	188	167	12,6

3.10 Kynjaskipting háskólamenntaðra starfsmanna eftir launaflokkum

Til að varpa skýrara ljósi á mismunandi hlutfall kynja í hópi stjórnenda er í eftirfarandi töflu stíllt upp lauslegri skiptingu á háskólamenntuðum starfsmönnum eftir launaflokkum. Ekki reyndist unnt að setja upp sambærilega skiptingu fyrir þá sem hafa aðra menntun vegna mismunandi launataflna.

Skipting háskólamenntaðra starfsmanna eftir launaflokkum
Mars 1995

Fjármálaráðuneyti og stofnanir þess	FJÖLDI			Hlutfallsleg skipting		
	Samtals	Karlar	Konur	Samtals %	Karlar %	Konur %
Undir 151 líf	123	75	48	45,1	37,3	66,7
Líf 151 - 155.	112	92	20	41,0	45,8	27,8
Yfir 155 líf	38	34	4	13,9	16,9	5,5
SAMTALS	273	201	72	100,0	100,0	100,0
Hlutfallsleg skipting, %	100	74	26	.	.	.

Eins og fram kemur í töflunni er skiptingin þrjúþætt. Í fyrsta lagi eru þeir sem eru í launaflokki 150 eða lægri, en í þessum flokkum eru almennir starfsmenn með háskólapróf. Í öðru lagi eru þeir sem bera ákveðna ábyrgð á tilteknum verkefnum eða deildum, þ.e. starfsfólk í launaflokkum 151-155. Í þriðja lagi eru hinir eiginlegu stjórnendur.

Framangreind tafla sýnir að sláandi munur er á skiptingu kynjanna eftir launaflokkum. Þannig eru tvær konur af hverjum þremur í launaflokki 150 eða lægri en aðeins þriðji hver karl. Í efri flokkunum eru hlutföllin hins vegar þveröfug, og í þriðja flokknum er munurinn þrefaldur.

Fylgiskjal II.

**Úr svari félagsmálaráðherra við fyrirspurn Kristínar Ástgeirsdóttur
um barnasáttmála Sameinuðu þjóðanna og sáttmála
um afnám alls misréttis gegn konum.
(278. mál 120. löggjafarþings.)**

Ein af tillögum nefndar Sameinuðu þjóðanna til íslenskra stjórnvalda varðandi framkvæmd Íslendinga á barnasáttmála Sameinuðu þjóðanna:

Nefndin leggur til að viðeigandi ráðstafanir verði gerðar til að vinna gegn launamisrétti á milli karla og kvenna þar sem slíkt getur skaðað hagsmuni barna, einkum á heimilum sem einstæðar mæður veita forstöðu.

Ein tillaga nefndar Sameinuðu þjóðanna til íslenskra stjórnvalda um framkvæmd sáttmála um afnám alls misréttis gegn konum:

Nefndin hvetur íslensk stjórnvöld til þess að halda áfram skilgreindum aðgerðum sínum varðandi launajöfnuð kynjanna fyrir sambærileg störf og að stuðla að launajöfnuði á öllum sviðum atvinnulífs samkvæmt tilmælum nr. 13. Jafnframt fer nefndin fram á að í skýrslum, sem sendar verða hér eftir, verði upplýsingar um þetta atriði þegar fjallað er um niðurstöður yfirstandandi starfsmats.

Fylgiskjal III.

**Úr svari fjármálaráðherra við fyrirspurn Kristínar Halldórsdóttur,
Ögmundar Jónassonar og Jóns Baldvins Hannibalssonar
um heildarlaun tekjuhæstu starfsmanna ríkisins.
(90. mál 120. löggjafarþings.)**

Í fyrirspurn þeirri er hér ræðir er spurt um heildarlaun 250 tekjuhæstu starfsmanna ríkisins hvers um sig þar sem tilgreind verði starfsheiti og kjör viðkomandi starfsmanna og upphæðir sundurgreindar í laun og starfskostnað.

Sem svar við fyrirspurninni eru hér birtar upplýsingar um hæstu og lægstu árslaun einstakra hópa, auk upplýsinga um meðallaun og skiptingu hópsins í karla og konur. Þar sem ekki liggur ljóst fyrir við hvað er átt með orðinu starfskostnaður, t.d. hvort um er að ræða launatengd gjöld, er þeim hluta látið ósvarað hér.

Eðli starfs	Fjöldi starfsmanna	Þar af konur	Meðal-árslaun	Lægstu árslaun	Hæstu árslaun	Miðgildi árslauna
Forseti Íslands	1	1	4.011.828			
Starfsmenn er heyra undir Alþingi og stofnanir þess	4		4.615.433	3.970.059	5.995.573	4.248.049
Ráðherrar og fyrrverandi ráðherrar . . .	5	1	4.202.695	3.971.140	4.432.721	4.160.888
Aðrir	5	1	4.100.737	3.913.068	4.432.342	4.013.045
Starfsmenn HÍ, þ.m.t. prófessorar sem eru jafnframt yfirlæknar	15	1	4.570.014	3.955.492	6.010.123	4.330.417
Flugmálastarfsmenn, þ.m.t. flugmenn/flugvirkjar	17		4.538.526	3.977.534	5.676.005	4.398.853
Ráðuneytisstjórar og aðrir starfsmenn Stjórnarráðs	24	2	4.499.590	3.967.759	5.390.405	4.488.656
Forstjórar/forstöðumenn	40		4.414.635	3.921.228	6.268.173	4.200.624
Dómarar/sýslumenn	45	7	4.368.579	3.949.466	5.363.653	4.278.365
Læknar (forstöðulæknar, yfirlæknar sem ekki eru jafnframt prófessorar, sérfræðingar)	47	3	4.601.861	3.936.370	5.838.893	4.469.559
Flugumferðarstjórar	47	1	4.504.486	3.909.574	5.565.290	4.440.823
Samtals	250	17				

Fylgiskjal IV.

Félagsdómsmál BHMR og aðildarféлага þess gegn fjármálaráðherra og öfugt 1987–92.

BHMR og aðildarfélög þess hafa stefnt fjármálaráðherra átta sinnum fyrir Félagsdóm en fjármálaráðherra hefur stefnt einu sinni. BHMR hefur unnið sjö málanna (þar af tvö ekki alveg að fullu) en tapað tveimur. BHMR hefur fengið sér dæmdar 640.000 kr. í málskostnað en ekki verið dæmt til að greiða fjármálaráðherra neinn málskostnað.

1. *Mál nr. 7/1987*: Hið íslenska kennarafélag (HÍK)/BHMR gegn fjármálaráðherra f.h. ríkissjóðs.

Ágreiningsefni: Krafa HÍK að fjármálaráðherra greiði tímakaup í dagvinnu miðað við 5. launaþrep í samræmi við kjarasamning HÍK (og annarra aðildarféлага BHMR).

Fordæmismál fyrir öll hlutaðeigandi aðildarfélög BHMR.

Niðurstaða: Fallist á kröfu HÍK (BHMR).

Málskostnaður: Fjármálaráðherra greiði HÍK 50 þús. kr.

2. *Mál nr. 5/1988*: Fjármálaráðherra f.h. ríkissjóðs gegn Hinu íslenska kennarafélagi (HÍK).

Ágreiningsefni: Krafa fjármálaráðherra að boðað verkfall HÍK verði dæmt ólögmaðt þar sem meiri hluti þeirra sem greiddu atkvæði um verkfall félagsins í allsherjaratkvæða-greiðslu hafi ekki samþykkt verkfallið, sbr. 15. gr. laga nr. 94/1986.

Niðurstaða: Fallist á kröfu fjármálaráðherra.

Málskostnaður felldur niður.

3. *Mál nr. 1/1990*: BHMR vegna Félags háskólakennara, Félags viðskipta- og hagfræðinga, Félags íslenskra náttúrufræðinga, Læknafélags Íslands, Stéttarfélags lögfræð-

inga í ríkisþjónustu, Dýralæknafélags Íslands og Stéttarfélags verkfræðinga gegn fjármálaráðherra fyrir hönd ríkissjóðs.

Ágreiningsefni: Krafa stéttarfélaganna um að fjármálaráðherra felli af listum yfir forstöðumenn sem undanþegnir eru rétti til þátttöku í verkfalli þá einstaklinga sem ekki falla undir skilgreiningu laganna, sbr. 29. gr. laga nr. 38/1954.

Fordæmismál fyrir öll aðildarfélög BHMR.

Niðurstaða: Fallist á kröfur BHMR um túlkanir á því hverjir teljist forstöðumenn og listum breytt eftir því, þó þannig að kröfu vegna eins einstaklings var vísað frá þar sem hann var ekki í þeim félögum sem stefndu.

Málskostnaður felldur niður.

4. *Mál nr. 4/1990*: Félag íslenskra náttúrufræðinga (FÍN)/BHMR gegn fjármálaráðherra f.h. ríkissjóðs.

Ágreiningsefni: Krafa FÍN að fjármálaráðherra greiði einn og hálfan launaflokk 1. júlí 1990 skv. 5. gr. kjarasamnings FÍN (og annarra aðildarfélaga BHMR).

Fordæmismál fyrir öll hlutaðeigandi aðildarfélög BHMR.

Niðurstaða: Fallist á kröfu FÍN/BHMR.

Málskostnaður: Fjármálaráðherra greiði FÍN 200 þús. kr.

5. *Mál nr. 1/1991*: Félag íslenskra náttúrufræðinga (FÍN)/BHMR gegn fjármálaráðherra f.h. ríkissjóðs, samtökum stundakennara við Háskóla Íslands og Félagi háskólakennara.

Ágreiningsefni: Krafa FÍN um að samningsréttur gagnvart fjármálaráðherra vegna þeirra félagsmanna sem kenna í stundakennslu við Háskóla Íslands verði viðurkenndur.

Fordæmismál fyrir öll aðildarfélög BHMR.

Niðurstaða: Ekki fallist á kröfu FÍN/BHMR.

Málskostnaður felldur niður.

6. *Mál nr. 3/1992*: BHMR vegna Félags háskólamenntaðra hjúkrunarfræðinga, Félags íslenskra náttúrufræðinga, Kjarafélags viðskipta- og hagfræðinga, Stéttarfélags íslenskra félagsráðgjafa, Meinatæknafélags Íslands, Útgarðs — félags háskólamanna, Röntgentæknafélags Íslands og Hjúkrunarfélags Íslands gegn fjármálaráðherra f.h. ríkissjóðs.

Ágreiningsefni: Krafa stéttarfélaganna um að fjármálaráðherra felli af listum yfir þá sem undanþegnir eru rétti til þátttöku í verkfalli vegna nauðsynlegustu heilbrigðis- og öryggisþjónustu þá einstaklinga sem ekki falla undir skilgreiningu laganna, sbr. 19. gr. laga nr. 94/1986.

Fordæmismál fyrir öll aðildarfélög BHMR.

Niðurstaða: Fallist á kröfur félaganna/BHMR og listum breytt eftir því en fjármálaráðherra féllst undir málssókn á nokkrar af kröfum félaganna.

Málskostnaður: Fjármálaráðherra greiði BHMR 120 þús. kr.

7. *Mál nr. 4/1992*: BHMR vegna Félags íslenskra náttúrufræðinga, Stéttarfélags lögfræðinga í ríkisþjónustu og Kjarafélags viðskipta- og hagfræðinga gegn fjármálaráðherra f.h. ríkissjóðs.

Ágreiningsefni: Krafa stéttarfélaganna um að fjármálaráðherra felli af listum yfir forstöðumenn sem undanþegnir eru rétti til þátttöku í verkfalli þá einstaklinga sem ekki falla undir skilgreiningu laganna, sbr. 29. gr. laga nr. 38/1954.

Fordæmismál fyrir öll aðildarfélög BHMR.

Niðurstaða: Fallist á kröfur BHMR um túlkanir á því hverjir teljist forstöðumenn og listum breytt eftir því.

Málskostnaður: Fjármálaráðherra greiði BHMR 120 þús. kr.

8. *Mál nr. 7/1992*: Hið íslenska kennarafélag (HÍK)/BHMR gegn fjármálaráðherra f.h. ríkissjóðs.

Ágreiningsefni: Krafa HÍK að fjármálaráðherra greiði kennurum við Fjölbrautaskólann í Breiðholti sem starfa við sumarskóla FB laun í samræmi við kjarasamning HÍK ásamt viðaukum og bókunum við hann.

Niðurstaða: Fallist á kröfu HÍK/BHMR.

Málskostnaður: Fjármálaráðherra greiði HÍK 125 þús. kr.

9. *Mál nr. 9/1992*: Félag íslenskra náttúrufræðinga/BHMR gegn fjármálaráðherra f.h. ríkissjóð.

Ágreiningsefni: Krafa FÍN/BHMR að fjármálaherra haldi fundi í samstarfsnefnd með félaginu í samræmi við 11. kafla kjarasamnings HÍK ásamt samningi um starfshætti samstarfsnefnda.

Fordæmismál fyrir öll aðildarfélög BHMR.

Niðurstaða: Fallist á kröfu HÍK/BHMR.

Málskostnaður: Fjármálaráðherra greiði HÍK 125 þús. kr.

Fylgiskjal V.

Mál BHMR og aðildarfélaga þess gegn fjármálaráðherra fyrir héraðsdómi og Hæstarétti 1985–92.

BHMR og aðildarfélög þess hafa stefnt fjármálaráðherra f.h. ríkissjóðs sjö sinnum fyrir héraðsdóm Reykjavíkur vegna mála einstakra félagsmanna. Af þessum málum hafa félagin unnið fimm og eitt gegn Akraneskaupstað (sem stefnt var með ráðherra). Unninn málskostnaður nemur 467.000 kr. Einu máli, sem BHMR vann (1), var ekki áfrýjað og annað mál (7) er enn fyrir Hæstarétti. BHMR hefur unnið hin málin fimm fyrir Hæstarétti, ýmist á aðalkröfu eða varakröfu, og nemur unninn málskostnaður fyrir Hæstarétti 1.130.000 kr. Málin eru þessi:

1. *Kári Einarsson gegn fjármálaráðherra f.h. ríkissjóðs*. Stefnandi var félagsmaður í Kjarafélagi tæknifræðinga/BHMR. Málið var rekið af BHMR.

Ágreiningsefni: Aðalkrafa um skaðabætur vegna ólögmætrar uppsagnar en varakrafa um biðlaun að meðtaldri fastri yfirvinnu og orlofsfé af fastri yfirvinnu.

Héraðsdómur 13. maí 1985: Fallist á varakröfu stefnanda.

Málinu var ekki áfrýjað.

Málskostnaður: Fjármálaráðherra greiði stefnanda 90 þús. kr.

2. *Björn Jónsson gegn fjármálaráðherra og Akraneskaupstað*. Stefnandi var félagsmaður í Hinu íslenska kennarafélagi/BHMR og Prestafélagi Íslands/BHMR. Málið var rekið af BHMR.

Ágreiningsefni: Krafa um bætur vegna ólögmætrar uppsagnar úr stundakennslu við grunnskóla, sbr. lög um grunnskóla.

Héraðsdómur 28. október 1986: Fjármálaráðherra sýknaður af kröfunni en Akraneskaupstaður bótaskyldur.

Málskostnaður: Akraneskaupstaður greiði stefnanda 25 þús. kr.

Hæstiréttur 7. nóvember 1988: Akraneskaupstaður sýknaður. Fjármálaráðherra dæmdur til að greiða skaðabætur.

Málskostnaður: Fjármálaráðherra greiði stefnanda 90 þús. kr.

3. *Gunnar Johnsen gegn fjármálaráðherra*. Stefnandi var félagsmaður í Stéttarfélagi verkfræðinga. Málið var rekið af BHMR samhliða málum 4 og 5.

Ágreiningsefni: Réttur til biðlauna með fastri yfirvinnu og uppgjörs á orlofi samkvæmt kjarasamningi vegna þess að starf var lagt niður.

Héraðsdómur 11. október 1989: Fjármálaráðherra dæmdur til að greiða stefnanda biðlaun með fastri yfirvinnu og orlofsfé af yfirvinnu. Kröfu um fasta yfirvinnu í óútteknu orlofi hafnað.

Málskostnaður: Fjármálaráðherra greiði stefnanda 80 þús. kr.

Hæstiréttur 31. mars 1992: Fjármálaráðherra dæmdur til að greiða stefnanda fasta yfirvinnu með orlofsfé á biðlaunatíma og óúttekið orlof með yfirvinnu.

Málskostnaður: Fjármálaráðherra greiði stefnanda 100 þús. kr.

4. *Snorri Páll Snorrason gegn fjármálaráðherra*. Stefnandi var félagsmaður í Félagi íslenskra náttúrufræðinga/BHMR. Málið var rekið af Félagi íslenskra náttúrufræðinga/BHMR.

Ágreiningsefni: Aðalkrafa um rétt til biðlauna í sex mánuði með fastri yfirvinnu og uppgjörs á orlofi samkvæmt kjarasamningi vegna þess að starf var lagt niður. En varakrafa um bætur í tvo mánuði, þ.e. út ráðningartíma.

Héraðsdómur 28. september 1989: Fjármálaráðherra dæmdur til að greiða stefnanda að mestu samkvæmt varakröfu.

Málskostnaður: Fjármálaráðherra greiði stefnanda 62 þús. kr.

Hæstiréttur 31. mars 1992: Fjármálaráðherra dæmdur til að greiða stefnanda fasta yfirvinnu með orlofsfé á biðlaunatíma og óúttekið orlof með yfirvinnu.

Málskostnaður: Fjármálaráðherra greiði stefnanda 80 þús. kr.

5. *Ómar Bjarki Smáráson gegn fjármálaráðherra*. Stefnandi var félagsmaður í Félagi íslenskra náttúrufræðinga/BHMR. Málið var rekið af BHMR.

Ágreiningsefni: Aðalkrafa um rétt til biðlauna í sex mánuði með fastri yfirvinnu og uppgjörs á orlofi samkvæmt kjarasamningi vegna þess að starf var lagt niður. En varakrafa um orlofsuppgjör samkvæmt kjarasamningi.

Héraðsdómur 28. september 1989: Fjármálaráðherra dæmdur til að greiða stefnanda samkvæmt varakröfu.

Málskostnaður: Fjármálaráðherra greiði stefnanda 40 þús. kr.

Hæstiréttur 31. mars 1992: Fjármálaráðherra dæmdur til að greiða stefnanda yfirvinnukaup í óteknu orlofi.

Málskostnaður: Fjármálaráðherra greiði stefnanda 60 þús. kr.

6. *Bjarnheiður Guðmundsdóttir gegn fjármálaráðherra og menntamálaráðherra f.h. ríkissjóðs*. Stefnandi var félagsmaður í Félagi íslenskra náttúrufræðinga/BHMR. Málið var rekið af BHMR.

Ágreiningsefni: Krafa um rétt til launa, þ.e. einn og hálfan launaflokk samkvæmt ákvæðum kjarasamnings frá 18. maí 1989 ásamt vöxtum. Málið snerist um það hvort bráðabirgðalög nr. 89/1990 og síðar lög nr. 4/1991, um launamál, stæðust stjórnarskrá Íslands. Þetta mál fjallaði í reynd um sama efni og félagsdómsmál nr. 4/1990, þ.e. efni 5. gr. samninga frá 1989.

Héraðsdómur 13. mars 1991: Fjármálaráðherra sýknaður.

Málskostnaður felldur niður.

Hæstiréttur 3. desember 1992: Fjármálaráðherra talinn hafa brotið jafnræðisákvæði Stjórnarskrár Íslands og dæmdur til að greiða stefnanda einn og hálfan launaflokk samkvæmt ákvæðum kjarasamnings tímabilið september–desember 1990 og janúar 1991 (uppsagnarfrest) með vöxtum en að frádregnum öðrum launahækkunum á tímabilinu.

Málskostnaður: Fjármálaráðherra greiði stefnanda 800 þús. kr.

7. *Jóhannes Ágústsson gegn fjármálaráðherra og menntamálaráðherra*. Stefnandi var félagsmaður í Hinu íslenska kennarafélagi/BHMR. Málið var rekið af BHMR.

Agreiningsefni: Réttur til bóta vegna afturköllunar menntamálaráðuneytis á setningarbréfi.

Héraðsdómur 11. mars 1992: Fjármálaráðherra dæmdur til að greiða stefnanda skaðabætur.

Málskostnaður: Fjármálaráðherra greiði stefnanda 170 þús. kr.

Fjármálaráðherra hefur áfrýjað héraðsdómi.

Fylgiskjal VI.

Dómsmál á vegum BHMR 1994–96.

I. Félagisdómsmál.

Mál Meinatæknafélags Íslands (MTÍ) gegn Reykjavíkurborg: Gildi og efni undanþágulista vegna verkfalla (FD 3/1994), sbr. LN-94-7.

Bandalagið tók að sér í mars 1994 að reka mál MTÍ gegn Reykjavíkurborg varðandi auglýsingu á lista yfir þá meinatækna sem óheimilt er að taka þátt í verkfalli en félagið hafði boðað verkfall í byrjun apríl.

Dómsátt 8. apríl 1994. Fallist á allar kröfur stefnanda. MTÍ greiddi stefnda 50 þús. kr. í málskostnað.

Mál Hins íslenska kennarafélags (HÍK) gegn fjármálaráðherra: Réttur til að breyta stundaskrá kennara við Stýrimannaskólann eftir upphaf skóla (FD ..1/1994), sjá LN 93-9.

Kennarar við Stýrimannaskólann fengu stundatöflu fyrir upphaf kennslu á haustönn 1992 eins og mælt er fyrir í kjarasamningi HÍK og fjármálaráðherra. Er litið svo á af hálfu kennara og HÍK að með stundatöflum sé gert bindandi samkomulag á milli skólans og kennara um vinnumagn kennaranna við skólann. Nokkru eftir að kennsla hófst, eða 14. september 1992, breytti skólameistari einhliða stundatöflum og fækkaði kennslustundum miðað við áður umsamið kennslumagn.

HÍK vísaði málinu til laganeftndar með fyrirspurn um lögmæti ákvörðunar skólameistara. Laganeftnd taldi að Stýrimannaskólinn hafi með upphaflegri framlagningu stundatöflu áður en kennsla hófst gert eins og ber samkvæmt kjarasamningi bindandi samning við hlutaðeigandi kennara um skipulag vinnunnar og yfirvinnu á kennsluárinu og beri þess vegna að greiða kennurum umsamda yfirvinnu. Laganeftnd mælti með málsókn fyrir félagisdómi.

Bandalagið stefndi málinu f.h. HÍK fyrir félagsdóm í september 1994 þar sem krafist var viðurkenningar á því að skólameistara hafi verið óheimilt að breyta samkomulagi við kennara um kennsluskyldu þeirra.

Dómsátt 29. nóvember 1994. Fjármálaráðherra féllst á allar kröfur félagsins og greiddi 100 þús. kr. vegna málskostnaðar stefnanda.

Mál Félags íslenskra hjúkrunarfræðinga, Félags íslenskra náttúrufræðinga, Meinatæknafélags Íslands, Röntgentæknafélags Íslands og Stéttarfélag sjúkraþjálfara gegn fjármálaráðherra: Gildi og efni undanþágulista vegna verkfalla (FD 9/1995).

Bandalagið tók að sér í mars 1995 að reka mál aðildarfélaganna gegn fjármálaráðherra varðandi auglýsingu á lista yfir þá ríkisstarfsmenn sem óheimilt er að taka þátt í verkfalli.

Dómur 21. júní 1995 um frávísunarkröfur stefnda varðandi þá einstaklinga sem ekki eru félagsmenn í aðildarfélögum stefnanda. Niðurstaða: Fallist á frávísunarkröfur stefnda nema að því er varðar meina- og röntgentækna við sjúkrahúsið á Blönduósi.

Dómur 15. mars 1996. Fallist á meginkröfur félaganna með vísan til þess að stefndi hafi ekki virt lögmæltar samráðsskyldur við aðildarfélögin og dæmdur til að greiða 100 þús. kr. í málskostnað.

Mál Félags íslenskra hjúkrunarfræðinga og Félags íslenskra náttúrufræðinga gegn St. Jósefsspítala: Gildi og efni undanþágulista vegna verkfalla (FD 8/1995).

Bandalagið tók að sér í mars 1995 að reka mál FÍH og FÍN gegn St. Jósefsspítala varðandi auglýsingu á lista yfir þá starfsmenn sem óheimilt er að taka þátt í verkfalli.

Dómur 26. maí 1995. Niðurstaða: Fallist á meginkröfur félaganna og stefndi dæmdur til að greiða 100 þús. kr. í málskostnað.

Mál Félags íslenskra hjúkrunarfræðinga gegn Reykjavíkurborg: Gildi og efni undanþágulista vegna verkfalla (FD 5/1995).

Bandalagið tók að sér í mars 1995 að reka mál FÍH gegn Reykjavíkurborg varðandi auglýsingu á lista yfir þá starfsmenn sem óheimilt er að taka þátt í verkfalli.

Dómsátt 30. mars 1995. Fallist á allar kröfur stefnanda og málskostnaður felldur niður.

Mál Félags íslenskra hjúkrunarfræðinga gegn Skjóli: Gildi og efni undanþágulista vegna verkfalla (FD 6/1995).

Bandalagið tók að sér í mars 1995 að reka mál FÍH gegn Skjóli varðandi auglýsingu á lista yfir þá starfsmenn sem óheimilt er að taka þátt í verkfalli.

Dómsátt 30. mars 1995. Fallist á allar kröfur stefnanda og málskostnaður felldur niður.

Mál Félags íslenskra hjúkrunarfræðinga gegn Sunnuhlíð: Gildi og efni undanþágulista vegna verkfalla (FD 7/1995).

Bandalagið tók að sér í mars 1994 að reka mál FÍH gegn Sunnuhlíð varðandi auglýsingu á lista yfir þá starfsmenn sem óheimilt er að taka þátt í verkfalli.

Dómsátt 30. mars 1995. Fallist á allar kröfur stefnanda og málskostnaður felldur niður.

Mál Félags íslenskra hjúkrunarfræðinga (FÍH) gegn Reykjavíkurborg og Starfsmannafélagi Reykjavíkurborgar: Réttur Eddu Hjaltsted til aðildar að Félagi íslenskra hjúkrunarfræðinga (FD 16/1995), sjá LN 94-24.

Bandalagið tók að sér í mars 1995 að reka mál FÍH gegn Reykjavíkurborg og Starfsmannafélagi Reykjavíkurborgar varðandi rétt hjúkrunarfræðings sem er forstöðumaður til að vera í fagstéttarfélagi hjúkrunarfræðinga.

Edda Hjaltsted var ráðinn forstöðumaður við félags- og þjónustuíbúðir aldraðra við Lindargötu (borgarstofnun). Í auglýsingu var tekið fram að æskileg menntun væri á sviði félags- eða heilbrigðisþjónustu og að starfsmaður fengi greitt samkvæmt kjarasamningi Starfsmannafélags Reykjavíkurborgar eða hlutaðeigandi stéttarfélags. Edda, sem er hjúkrunarfræðingur, var í Félagi íslenskra hjúkrunarfræðinga og í Lífeyrissjóði hjúkrunarkvenna. Edda óskaði við ráðningu eftir að fá að vera áfram í félagi sínu og lífeyrissjóði og var fallist á það. Óumdeilt er að menntun Eddu nýtist í starfi forstöðumanns.

Dómur 30. mars 1995. Fallist á kröfu stefnanda að Edda Hjaltsted fái að vera í Félagi íslenskra hjúkrunarfræðinga. Málskostnaður var felldur niður.

II. Héraðsdómsmál.

Mál Bryndísar Þorvaldsdóttur (FÍH) gegn fjármálaráðherra: Réttur til barnsburðarleyfis.

Bryndís Þorvaldsdóttir (FÍH) hjúkrunarfræðingur hóf barnsburðarleyfi 28. apríl 1990 og nýtti sér heimild 5. gr. reglugerðar að taka leyfið á tólf mánuðum á hálfum launum. Hún hóf starf að nýju 2. maí 1991. Hinn 14. júní 1991 hóf hún nýtt barnsburðarleyfi. Var henni tjáð að hún uppfyllti ekki kröfur reglugerðar um sex mánaða samfelld starf fyrir töku barnsburðarleyfis og fengi því ekki laun og leyfi samkvæmt reglugerð heldur samkvæmt lögum um fæðingarorlof.

Málinu var stefnt fyrir héraðsdóm og tók bandalagið að sér sókn í málinu. Aðalkrafan var að BÞ fengi viðurkenndan rétt sinn til launa og leyfis samkvæmt reglugerð um barnsburðarleyfi og að viðmið vegna yfirvinnu og vakta miðuðu við tólf mánaða tímabil áður en hún hóf töku fyrra barnsburðarleyfis en varakrafan miðaðist við að yfirvinnu og vaktir tólf mánuði fyrir seinna barnsburðarleyfið. Héraðsdómur féllst á þessa kröfu með dómi 25. nóvember 1994 og var stefndi dæmdur til að greiða 190 þús. kr. í málskostnað.

Fjármálaráðherra áfrýjaði ekki málinu.

Mál LÍN gegn Jarþrúði Þórhallsdóttur: Endurgreiðslur á námslánnum hjóna.

Lánasjóður íslenskra námsmanna (LÍN) stefndi Jarþrúði Þórhallsdóttur (SSR) fyrir að greiða ekki fulla endurgreiðslu námslána. JÞ, sem er gift lántakanda hjá LÍN, tók lán á árunum 1976–82. Samkvæmt skuldabréfi JÞ og lögum um LÍN á þessu tímabili giltu þau ákvæði að „séu hjón bæði lánþegar skulu þau greiða árlega helming fastrar afborgunar af láni hvors um sig. Aukaafborgun skiptist til helminga til afborgunar af láni hvors um sig“. Þar sem um fordæmismál var að ræða samþykkti miðstjórn að reka málsvörn fyrir héraðsdómi f.h. JÞ.

Héraðsdómur úrskurðaði 18. nóvember 1994 að JÞ hafi ekki átt rétt á því að helminga endurgreiðslurnar þar sem maki hennar hafi tekið lán eftir 1982 og að þá hafi gilt önnur lög án sambærilegra ákvæða.

Bandalagið hefur f.h. stefnda áfrýjað þessum dómi.

Mál Hallveigar Thordarson (HÍK) gegn fjármálaráðherra: Uppsögn trúnaðarmanns og réttur til biðlauna.

Hallveig Thordarson (HÍK) var ráðin með ótímabundnum ráðningarsamningi við Menntaskólann í Kópavogi í júlí 1991. HT var kjörin trúnaðarmaður HÍK í október 1992. Í apríl 1993 var HT tilkynnt skriflega um uppsögn á ráðningarsamningi. Af hálfu HÍK voru gerðar ítarlegar tilraunir til að fá skólameistara til að draga uppsögnina til baka, bæði á þeim rökum að næg vinna væri í raun fyrir HT og ekki síður með vísan til þess að hún var trúnaðarmaður og átti sem slík að njóta sérstakrar verndar samkvæmt lögum. HT naut hvorki forgangs til vinnu gagnvart leiðbeinendum né gagnvart yfirvinnu annarra kennara.

Samningatilaunir báru ekki árangur og bandalagið stefndi málinu fyrir héraðsdóm 3. maí 1994. Aðalkrafan var launakrafa miðað við laun í tíu ár vegna órökstuddrar riftunar ótímabundinni ráðningu. Til vara var krafist sex mánaða biðlauna vegna niðurlagningar á stöðu HT. Héraðsdómur féllst ekki á kröfur HT 29. desember 1994 á þeirri forsendu að hinn ótímabundni ráðningarsamningur HT hafi raunverulega verið tímabundinn. Málskostnaður var felldur niður.

Bandalagið hefur (23. febrúar 1995) áfrýjað þessum dómi f.h. stefnanda. Höfuðkröfur bandalagisins eru að viðurkennt verði að HT hafi í raun haft ótímabundinn ráðningarsamning og að hún hafi átt rétt á að njóta sérstakrar verndar gagnvart uppsögn vegna stöðu sinnar sem trúnaðarmaður. Til vara er þess krafist að henni verði dæmd biðlaun enda hafi staða hennar verið lögð niður.

Mál Sigurðar Ingasonar (FÍN) gegn fjármálaráðherra: Réttur til biðlauna.

Sigurður Ingason (FÍN) gengdi tímabundnum störfum við Rannsóknastofnun landbúnaðarins (RALA) frá október 1989 til apríl 1991 er hann var ráðinn ótímabundinni ráðningu. 20. desember 1991 var SI sagt upp og skyldu starfslok miðast við 31. mars 1992. Enginn var ráðinn í stað SI og SI fékk ekki aðra vinnu næstu sex mánuðina. Gerðar voru árangurslausar tilraunir til að fá RALA til að greiða SI biðlaun.

Bandalagið stefndi máli SI fyrir héraðsdóm og gerði kröfu um biðlaun í sex mánuði fyrir 1. apríl 1992 til 30. september 1992. Héraðsdómur úrskurðaði 29. desember 1994 að SI ætti ekki rétt á biðlaunum þar sem SI hafi ekki verið ráðinn í framtíðarstöðu að sögn forstjóra heldur í tímabundið samstarfsverkefni og vegna ákvæða kjarasamnings og því bæri ekki að líta á uppsögn hans sem niðurlagningu á stöðu. Málskostnaður var felldur niður.

Bandalagið hefur f.h. stefnanda áfrýjað þessum dómi.

Mál Alfreds Schiöth (DÍ) gegn Akureyrarbæ og Lífeyrissjóði starfsmanna Akureyrarbæjar: Réttur til aðildar að lífeyrissjóði án tillits til stéttarfélagsaðildar.

Alfred Schiöth, sem er dýralæknir, var í ágúst 1990 ráðinn starfsmaður Heilbrigðiseftirlits Eyjafjarðar með ráðningarsamningi dags. 13. september 1990. Lífeyrissjóður starfsmanna Akureyrarbæjar samþykkti aðild AS að sjóðnum og byggðist hún á samkomulagi milli svæðisnefndar Eyjafjarðarsveitar og Akureyrarbæjar varðandi aðild starfsmanna fyrrnefnda að lífeyrissjóðnum. Launagreiðandinn innheimti stéttarfélagsgjald fyrir STAK, Starfsmannafélag Akureyrarbæjar. Í nóvember 1993 var ráðningarsamningurinn endurskoðaður og í stað STAK var Dýralæknafélag Íslands skilgreint sem stéttarfélag AS. Voru það einu breytingarnar á ráðningarsamningnum. Fyrir atbeina starfsmannastjóra Akureyrarbæj-

ar kynnti svæðisnefndin ráðningarsamninginn svo breyttan fyrir lífeyrissjóðnum og óskaði eftir áframhaldandi aðild að honum. Þeirri ósk var hafnað af sjóðstjórn.

AS kærði ákvörðun sjóðstjórnar til fjármálaráðherra með vísan til laga nr. 55/1980. Fjármálaráðherra úrskurðaði 26. júlí 1994 að AS ætti ekki rétt til aðildar að Lífeyrissjóði starfsmanna Akureyrarbæjar.

AS kærði ákvörðun sjóðstjórnar til félagsmálaráðherra með vísan til ákvæða stjórnarskrár um félagafrelsi og með vísan til alþjóðlegra sáttmála um sama efni og taldi stjórn lífeyrissjóðsins með atferli hafa reynt að hafa áhrif á stéttarfélagsaðild hans með ákvörðun sinni. Félagsmálaráðherra taldi ekkert sannað af gögnum málsins.

Bandalagið hefur stefnt málinu fyrir héraðsdóm Norðurlands eystra og mun dóms að vænta fyrir sumarið.

Í undirbúningi:

Mál Gunnars Magnússonar (HÍK) gegn fjármálaráðherra: Fyrning launakröfu, sjá LN 93-14.

Gunnar Magnússon fékk nýtt námsmat á árinu 1993 vegna viðbótarmenntunar sem hann hafði aflað sér. Kom þá í ljós að menntamálaráðuneytið hafði vanmetið nám hans allt frá árinu 1984. Óskaði menntamálaráðuneytið eftir því með bréfi til fjármálaráðuneytis að laun GM yrðu leiðrétt afturvirkir í samræmi við rétt námsmat. GM var tilkynnt um þessa málsmeðferð. Þar sem GM fékk enga leiðréttingu, fór málið til samstarfsnefndar HÍK og fjármálaráðuneytis. Fjármálaráðuneytið féllst þar á leiðréttingu, en aðeins vaxtalaus fjögur ár aftur í tímann með vísun til þess að launakröfur fyrnist samkvæmt lögum á fjórum árum.

HÍK vísaði málinu til laganefndar BHMR. Nefndin taldi 22. nóvember 1993 GM eiga rétt á afturvirkri leiðréttingu launa frá 1984 með vöxtum þar sem GM hvorki gat né mátti vita að launagreiðandi greiddi honum of lág laun vegna villu í námsmati. Laganefnd mælti með málsókn.

GM sendi mál sitt til umboðsmanns alþingis með aðstoð BHMR. Umboðsmaður taldi málið 3. nóvember 1994 heyra undir félagsdóm þar sem um túlkun á kjarasamningi væri að ræða. Hinn 3. desember 1994 sendi BHMR umboðsmanni bréf af þessu tilefni þar sem áhersla var lögð á að málið snérist hvorki um námsmat né túlkun á kjarasamningi (og heyrði þess vegna ekki undir félagsdóm) heldur væri það kröfuréttarlegs eðlis. Umboðsmaður svaraði bréfi BHMR 20. desember 1994, ítrekaði fyrri afstöðu og kvað afskiptum sínum af málinu lokið.

HÍK hefur óskað eftir að BHMR reki málið fyrir dómstólum. Fyrir liggur að laganefnd hefur ítrekað þá skoðun sína að reka beri málið fyrir dómstólum þar sem aðalkrafa væri um fulla afturvirka leiðréttingu með vöxtum en til vara krafa um vexti á leiðréttingu fjögur ár aftur í tímann. Málið er í athugun hjá lögmanni samtakanna.

Mál Herdísar Sigurbjörnsdóttur (FÍH) gegn fjármálaráðherra: Veikindaréttur og starfslok, sbr. LN 95-6: Heimild vinnuveitanda til að veita lausn vegna veikinda, sjá LN 95-24.

Mál Öddu Tryggvadóttir (FÍH) gegn fjármálaráðherra: Réttur skipaðs starfsmanns til óskertra fastra launa, sbr. LN 94-28: Uppsögn á yfirborgun.

III. Hæstaréttarmál.

Mál Jóhannesar Ágústssonar (HÍK): Réttur til bóta er setningarbréf var dregið til baka.

JÁ var settur kennari við Fjölbrautarskólann í Breiðholti. Stuttu síðar var setningarbréf hans dregið til baka. Var honum boðin önnur kennarastaða úti á landsbyggðinni, sem JÁ taldi ekki sambærilega stöðu.

HÍK vísaði máli JÁ til laganefndar BHMR sem taldi JÁ eiga rétt á föstum launum allt setningartímabilið. Máli JÁ var stefnt fyrir héraðsdóm og krafist fastra launa út setningartímabilið. Í dómi héraðsdóms 1. maí 1989 var fallist á aðalkröfu JÁ. Dóm héraðsdóms var áfrýjað af stefnda. Í dómi Hæstaréttar 16. febrúar 1995 var staðfest að JÁ hafi ekki verið boðin sambærileg staða og að afturköllun setningarbréfs hans hafi verið ólögmat. Var dómur héraðsdóms staðfestur í öllum aðalatriðum.

Mál Sumarskólans í Breiðholti (HÍK): Bótageiðslur vegna lögbannsaðgerðar.

Að vori 1990 var fyrst rekinn svonefndur *Sumarskóli* við Fjölbrautarskólann í Breiðholti til að gefa nemendum á framhaldsskólastigi kost á að taka nám í áföngum framhaldsskóla sem þau luku ekki á reglulegum skólatíma. Var þessi starfsemi rekin af FB og með leyfi menntamálaráðuneytis. Kennsla við *Sumarskólann* var aðallega á hendi fastra kennara við skólann. Með dómi félagsdóms nr. 7/1992 í máli HÍK gegn fjármálaráðherra var staðfest að kennurum skyldu greidd laun samkvæmt kjarasamningi HÍK og fjármálaráðherra en ekki samkvæmt kjörum stundakennara. *Sumarskóli* var einnig rekinn vorið 1991 og 1992.

Að vori 1993 tóku tveir starfsmenn FB að sögn á leigu húsnæði FB til einkareksturs *Sumarskóla*. Ekki lá fyrir af hálfu stjórnvalda hvort um matshæft nám á milli skóla væri að ræða. Heiti skólans og auglýsingar á honum gáfu hins vegar í skyn að um sams konar skóla væri að ræða og áður hafði verið rekinn af FB með viðurkenndum matshæfum áföngum. Þessi atriði kynnti HÍK opinberlega og þá skoðun félagsins að áformaður rekstur *Sumarskólans* kynni að brjóta í bága við ýmis lagaákvæði. Ýmsir skólameistarar kunngerðu nemendum að nám við *Sumarskólann* yrði ekki metið. HÍK ákvað að láta reyna á afstöðu sína með því að óska eftir lögbanni á starfsemi *Sumarskólans* áður en hún hófst. Sýslumaður í Reykjavík hafnaði beiðni félagsins. Úrskurður Sýslumanns var staðfestur í áfrýjunarmáli fyrir héraðsdómi 30. júní 1994 og HÍK gert að greiða *Sumarskólanum* 250 þús. kr. í málskostnað.

Annar eigandi *Sumarskólans*, Ólafur H. Johnson, stefndi HÍK fyrir héraðsdóm með kröfu um rúmlega 3 millj. kr. í bætur auk málskostnaðar. Bandalagið tók að sér málsvörn HÍK samkvæmt samþykkt miðstjórnar. Héraðsdómur féllst með dómi 12. apríl 1994 á hluta af kröfum ÓHJ og skyldi HÍK greiða honum 750 þús. kr. vegna (1) eigin vinnu við málsvörn í lögbannsmáli til viðbótar áður dæmdum málskostnaði, (2) spjalla á viðskiptahagsmunum, (3) fækkunar nemenda við *Sumarskólann* fyrir tilstilli aðgerða HÍK og vegna (4) miskabóta fyrir utan fjárhagslegt tjón.

Bandalagið f.h. HÍK áfrýjaði dómi héraðsdóms með vísan til þess að skaðabætur hafi ekki verið byggðar á sönnuðu fjárhagslegu tjóni og að miskabætur hafi verið of hátt metnar. Öðrum kröfuliðum er alfarið hafnað. Hæstiréttur staðfesti dóm héraðsdóms 1. febrúar 1996 í öllum aðalatriðum.

Mál Hins íslenska kennarafélags (HÍK): Réttur starfsmanna (kennara) ríkis í verkfalli til að njóta launa og leyfa samkvæmt ákvæðum reglugerðar um veikindaforföll.

Áður en verkfall kennarafélaganna hófst í febrúar 1995 kom í ljós að ágreiningur var á milli fjármálaráðuneytis og BHMR um efni réttinda félagsmanna sem eru veikir. BHMR taldi að reglugerðin um veikindaforföll starfsmanna ríkisins undanskildi ekki þá sem tækju þátt í lögmætri vinnustöðvun og lagði að auki fram bréf fjármálaráðherra dags. 6. apríl 1989 sem staðfesti sama skilning.

Bandalagið stefndi málinu fyrir héraðsdóm fyrir hönd HÍK til að fá viðurkenningar- dóm á réttindum félagsmanna. Héraðsdómur úrskurðaði 15. mars 1995 að samkvæmt al- mennum vinnurétti bæri að líta svo á að skylda launagreiðanda til launagreiðslna félli niður gagnvart félagsmönnum þegar félagið er í verkfalli og gildi það einnig um þá sem njóta greiðslna í forföllum vegna veikinda og breytti ívilnandi bréf ráðherra engu um þessi réttindi og skyldur. Málskostnaður var felldur niður.

Bandalagið áfrýjaði dómi héraðsdóms. Dómur Hæstaréttar staðfesti 1. júní 1995 úr- skurð undirréttar. Málskostnaður var felldur niður.